

Anotace rozsudku ze dne 6. listopadu 2014 ve věci č. 12927/13 – Dvořáček proti České republice

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že stěžovatelovy námitky týkající se podmínek ústavní ochranné sexuologické léčby, tvrzeného nátlaku ke kastraci a nucené léčby antiandrogeny nezakládají porušení článku 3 Úmluvy zakazujícího mučení a jiné nelidské a ponižující zacházení.

(i) Okolnosti případu

V roce 1999 byla stěžovateli diagnostikována Wilsonova nemoc, dědičné onemocnění související s hromaděním mědi v organismu a projevující se mimo jiné postižením nervového systému a změnami povahových vlastností. U stěžovatele se onemocnění projevovalo zejména problémy s vyjadřováním a pohyblivostí a hebefilní poruchou považovanou za formu pedofilie.

Z důvodu hebefilního jednání byl stěžovatel opakovaně trestně stíhán pro trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti spáchané na dětech mladších 15 let. Poprvé byl odsouzen k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem v roce 2002, kdy mu bylo zároveň uloženo ochranné léčení.

Projednávaná stížnost se týkala ochranného léčení, které bylo stěžovateli uloženo v září 2007, kdy bylo jedno z jeho trestních stíhání zastaveno pro nedostatek jeho trestní odpovědnosti v době spáchání činu, v důsledku čehož bylo ambulantní ochranné léčení přeměněno na ústavní.

Nařízené ochranné léčení stěžovatel vykonal od listopadu 2007 do září 2008 v Psychiatrické léčebně Šternberk. Při úvodním vyšetření primář oddělení konstatoval, že jelikož stěžovatel odmítá kastraci a nechce užívat antiandrogeny, bude pravděpodobně jeho hospitalizace trvalého charakteru. Dle zápisu ve stěžovatelově zdravotnické dokumentaci stěžovatel souhlasil s nitrožilním podáváním antiandrogenů dva týdny po nástupu do léčebny. Léky byly stěžovateli zpočátku podávány jednou za dva týdny. Od února 2008, kdy stěžovatel vyslovil s léčbou nesouhlas, mu byly léky po dohodě s primářem oddělením podávány jednou za 4 týdny. V dubnu 2008 byl po kontrole hladiny testosteronu v krvi stěžovatele interval podávání léků prodloužen na 6 týdnů.

V červenci 2008 znalec, který stěžovatele vyšetřil, dospěl k závěru, že ústavní léčba již dosáhla maxima možného a že samotné podávání antiandrogenů stěžovateli nezabrání v recidivě, k čemuž je třeba, aby stěžovatel absolvoval komplexní léčbu zahrnující farmakoterapii, psychoterapii a sociální péči, kterou je možné poskytnout i ambulantně. V září 2008 soud ústavní léčbu nahradil léčbou ambulantní.

Po propuštění z léčebny stěžovatel podal celou řadu stížností týkajících se podmínek skončené ústavní léčby, v nichž poukazoval zejména na údajný nátlak, aby podstoupil chirurgickou kastraci, tvrzenou nucenou léčbu antiandrogeny a špatné podmínky v léčebně zahrnující především hromadné sprchování za přítomnosti ženského personálu, nemožnost odpočívat přes den na lůžku navzdory velkým bolestem zad při chůzi i sezení, neadekvátnost lůžka, které jeho bolesti zad zhoršovalo, a nepřidělení skříňky na osobní věci.

Zdravotnické orgány, na které se obrátil – ředitel léčebny, Česká lékařská komora a Ministerstvo zdravotnictví – žádná pochybení neshledaly. Veřejný ochránce práv nezjistil v režimu, kterému byl stěžovatel v léčebně podroben, pochybení, avšak vyzval ředitele léčebny, aby umožnil pacientům přes den přiměřený čas odpočinku na lůžku, přidělil jim do-statečný počet skříněk na osobní věci a zajistil více soukromí ve sprchách.

Stěžovatel své námitky uplatnil též prostřednictvím žaloby na ochranu osobnosti, kterou soudy zamítly. Stěžovatel neuspěl ani před Ústavním soudem, ani s trestním oznámením, jež bylo odloženo s tím, že věci se řádně zabývaly soudy v řízení na ochranu osobnosti a z jejich zjištění je zřejmé, že žádná ze stěžovatelových námitek nenaplnuje žádnou skutkovou podstatu trestného činu.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel poukazoval především na porušení článku 3 Úmluvy zakazujícího mučení a jiné nelidské a ponižující zacházení, které spatřoval jednak v podmínkách, kterým byl v psychiatrické léčebně během ochranné-ho léčení vystaven, jednak v nátlaku na podstoupení kastrace a tvrzeném nuceném podáváním antiandrogenů, jednak v údajném neúčinném vyšetření jeho námitek orgány činnými v

trestním řízení. Z posledně uvedeného důvodu stěžovatel poukazoval též na porušení článku 13 Úmluvy zaručujícího právo na účinný vnitrostátní prostředek nápravy.

a) K tvrzenému porušení článku 3 Úmluvy v jeho hmotněprávní části z důvodu podmínek v psychiatrické léčebně

Stěžovatel poukazoval především na to, že během dne nemohl odpočívat na lůžku navzdory silným bolestem zad, na špatný stav lůžka, který bolesti jeho zad ještě zhoršoval, na nemožnost účastnit se pravidelně venkovních aktivit z důvodu jeho špatné hybnosti a chybějící pomoci ze strany personálu léčebny, na nepřidělení skříňky na osobní věci a na hromadné sprchování s ostatními pacienty pod dohledem zdravotní sestry.

Soud dospěl k závěru, že kumulativní účinek aspektů, na které stěžovatel poukazoval, nedosáhly takového stupně závažnosti, aby představovaly nelidské či ponižující zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy. Tyto podmínky byly pro stěžovatele bezesporu nepříjemné, avšak byly dány jeho zdravotním stavem a konfliktním chováním. Dle Soudu existovaly lékařské důvody pro to, aby stěžovateli nebyl povolen celodenní pobyt na lůžku, a to zejména potřeba zabránit svalovým atrofiím a navodit u něj běžný denní režim, který by měl dodržovat po propuštění z léčebny. V tomto ohledu tedy dle Soudu k porušení článku 3 Úmluvy nedošlo.

b) K tvrzenému porušení článku 3 Úmluvy v jeho hmotněprávní části z důvodu tvrzeného nátlaku na kastraci a nedobrovolného podávání antiandrogenů

Stěžovatel dále namítal, že na něj byl činěn psychologický nátlak, aby podstoupil chirurgickou kastraci, a následně byl donucen užívat antiandrogeny, tedy podstoupil nuceně tzv. chemickou kastraci.

Soud v prvé řadě shledal, že nebyl prokázán jakýkoli nátlak směřující k chirurgické kastraci. Vyplývá to dle Soudu především ze závěrů soudů v řízení na ochranu osobnosti, v němž byl vyslechnut jak stěžovatel, tak primář oddělení a všichni ošetřující lékaři. Ze samotného záznamu ve zdravotnické dokumentaci, dle něž stěžovatel kastraci odmítá, nelze dle Soudu dovodit, že by na stěžovatele byl nátlak vyvíjen.

Ohledně tzv. chemické kastrace Soud předně podotkl, že v dané době nebyla právní úprava jednoznačná a umožňovala některým lékařům a dokonce i soudům se domnívat, že nařízení ochranného léčení nahrazuje souhlas dané osoby s lékařskými zákroky, z nichž se léčení skládá. V projednávané věci nicméně antiandrogeny stěžovateli zpočátku podávány nebyly, jelikož je odmítal. Podány mu byly až poté, co s tímto postupem během velké vizity vyslovil souhlas. Byť stěžovatel tvrdí, že jeho souhlas byl vynucený, dle Soudu tomu tak nebylo. Léčebna totiž stěžovatele k této léčbě nenutila – nijak ho za jeho odmítání nepostihovala, ani neohlásila soudu, že stěžovatel při výkonu ochranného léčení nespolupracuje. Stěžovatel sice čelil obtížnému dilematu – volbě mezi přijímáním antiandrogenů, které výrazně snižují nebezpečnost, a tak umožňují propuštění na svobodu v relativně krátkém čase, a léčbou spočívající výhradně v psychoterapii a socioterapii, která vylučuje nebezpečnost až po delším období –, a byl tak pod určitým tlakem. Léčba antiandrogeny však byla v jeho případě lékařsky opodstatněná, jelikož byla účinnější než psychoterapie, která mu v minulosti nezabránila v recidivě. Léčebna navíc stěžovateli vycházela vstříc, a vždy když k léčbě vyslovil výhrady, našla spolu s ním řešení v podobě prodloužení intervalu podávání léků či krátkodobé hospitalizace v jiné nemocnici. Léčebna též podávání antiandrogenů doplnila psychoterapií a ergoterapií.

Podávání antiandrogenů proto dle Soudu stěžovateli nebylo vnuceno a jeho souhlas s léčbou, byť byl dán pod určitým tlakem okolností, nelze považovat za nesvobodný. Zároveň byl jeho souhlas také informovaný. Skutečnost, že stěžovateli nebyla podána písemná informace na zvláštním formuláři, v němž by mu byly vysvětleny přínosy této léčby, její vedlejší účinky a byl informován o svém právu vzít souhlas kdykoli zpět, představuje dle Soudu pochybení, avšak toliko procesní povahy, které samo o sobě nezpůsobuje porušení článku 3 Úmluvy. V projednávané věci totiž stěžovatel byl o vedlejších účincích antiandrogenů informován ošetřujícími lékaři a znal je i z minulých ochranných léčení.

Soud proto uzavřel, že nelze mít nade vší rozumnou pochybnost za to, že stěžovatel byl podroben nedobrovolné léčbě, a proto k porušení článku 3 Úmluvy nedošlo.

c) K tvrzenému porušení článku 3 Úmluvy v jeho procesní části

Stěžovatel též namítal, že jeho trestní oznámení nebylo adekvátní prošetřeno, neboť orgány činné v trestním řízení věc odložily pouhým dopisem, když se plně spolehly na zjištění občanskoprávních soudů.

Soud s odvoláním na svou předchozí judikaturu konstatoval, že jelikož v projednávané věci nic nenasvědčuje tomu, že by lékaři jednali ve zlé víře s úmyslem se stěžovatelem špatně zacházet, pozitivní povinnost státu řádně prověřit stěžovatelova tvrzení o špatném zacházení mohla být splněna i prostřednictvím občanskoprávní žaloby.

V projednávané věci stěžovatel podal žalobu na ochranu osobnosti. V řízení o ní mohl uplatnit všechny své argumenty, které také byly projednány kontradiktorním způsobem, přičemž stěžovatel byl právně zastoupen. Soudy též rozhodly ve lhůtě, která nevyvolává žádnou pochybnost. K porušení článku 3 Úmluvy v jeho procesní části tedy nedošlo.

d) K tvrzenému porušení článku 13 Úmluvy

Soud konečně konstatoval, že otázka nastolená na poli článku 13 Úmluvy z věcného hlediska splývá z otázkou porušení procesní části článku 3 Úmluvy. Jelikož se stěžovatel v řízení na ochranu osobnosti mohl domoci určení odpovědných osob za tvrzená porušení svých práv i přiznání odškodnění, není třeba se touto námitkou zabývat odděleně ještě na poli článku 13 Úmluvy.